

– ESSAY –

*Mindful activism als strategie
voor een gezonde samenleving*

Wie niet sterk is moet slim zijn

Het was een roerige lente. Lentekriebels, stikstof, Extinction Rebellion en dragshows: activisten uit alle hoeken van de samenleving domineerden het straatbeeld en het nieuws. Goed voor een hoop sensatie, maar levert het daadwerkelijk iets op? Stof voor reflectie op mindful activism als strategie voor een gezonde samenleving.

TEKST FEMKE DE JONG-STRUIKSMA

Eind februari 2023 stuitte ik op een boze tweet van Jan Rotmans, hoogleraar en auteur van de bestseller *Omarm de chaos*. Hij reageerde op de arrestatie van een Haagse klimaatambtenaar die actief deelnam aan een illegale wegblokkade van Extinction Rebellion. De gemeentefracties van de VVD, Hart voor Den Haag en het CDA pikten het niet en vroegen de gemeenteraad per brief of de betreffende ambtenaar wel in functie kon blijven. Rotmans: “Absurd! De VVD in Den Haag wil een ambtenaar ontslaan omdat die deelnam aan een klimaatdemonstratie!” De brief – die keurig bij zijn tweet zat – liet een genuanceerder beeld zien. Ik ken Rotmans niet, maar de advocaat (of betweter) in mij kon het niet laten te reageren. Ik tweette: “Nee, het college wordt terecht gevraagd om een standpunt over het feit dat een ambtenaar wordt gearresteerd bij een illegale wegblokkade door een actiegroep op zijn beleidsterrein. Had je dit ook getweet als hij de wet voor Shell had overtreden?” Rotmans reageerde niet, maar was de volgende dag een stuk gematigder. Had mijn ‘activisme’ iets bereikt? Waarschijn-

lijk niet. Waarom zou hij iets aannemen van een vreemde op Twitter? Doe ik zelf toch ook niet?

ACTIE

In de weken erna kwam Extinction Rebellion vaker in het nieuws. Ze blokkeerden opnieuw de A12, vielen raadsvergaderingen binnen en bezetten kantoren van ING. Hun boodschap: stop per direct met subsidies voor fossiele brandstoffen. In de media ging het vooral over de vraag of de gekozen demonstratiemethode wel of niet maatschappelijk aanvaardbaar is. “Ja, want we hebben vrijheid van demonstratie en het is vreedzaam protest”, vonden klimaatactivisten en sympathisanten. Je kunt je afvragen of een protest nog vreedzaam is, als je de wet overtreedt of inbreuk maakt op andermans recht. Bovendien: in een democratie geldt dat als jij het mag, dan mag de ander het ook. Toch konden de ‘vreedzame’ actievoerders van Kick Out Zwarte Piet of, meer recent, bij een voorleesmiddag door dragqueens op minder sympathie rekenen: terwijl zij per saldo minder ver gingen dan Extinction



*"In een democratie geldt dat als jij
het mag, dan mag de ander het ook."*

Rebellion. In de voormelde brief aan de Haagse gemeenteraad wordt hier, onder verwijzing naar Amnesty International, het volgende over gezegd: “Ook het feit dat er strafbare handelingen of uitingen worden gedaan betekent niet per se dat een demonstratie niet langer vreedzaam is. Anders wordt het wanneer de meningsuiting naar de achtergrond verdwijnt en intimidatie, ontwrichten of het opleggen van een mening aan anderen het hoofddoel wordt.” Waar die grens ligt, is steeds hét onderwerp van gesprek. De vraag of de gekozen methode daadwerkelijk iets oplevert, komt nauwelijks aan de orde. Dat geldt ook voor de vraag of een beleids- of gedragswijziging die onder dwang van actievoerders tot stand komt, daadwerkelijk bijdraagt aan het realiseren van een duurzame, gezonde samenleving.

MARTELAARSHIP

Van Jeanne ‘d Arc tot Asterix en Obelix: het archetypische beeld van de kleine activist die dapper strijd tegen het Grote Onrecht, zit diep verankerd in ons collectieve bewustzijn. Het is een romantisch beeld dat steeds terugkomt in legendes, literatuur en religie en dat direct allerlei emoties oproept. Strijdbaar activisme slaat vaak al snel om in martelaarschap. Het bekendste voorbeeld is Jezus, zoals prachtig omschreven in het boek *De Zeloot: het leven van Jezus van Nazareth*, van hoogleraar religiewetenschap Reza Aslan. Aslan dook jarenlang in historische bronnen en reconstrueerde zo het leven van Jezus: niet de mythische Zoon van God, maar de eenvoudige timmermanszoon die circa 2.300 jaar geleden door Judea trok. Hij schetst een beeld van Jezus als geëngageerde activist die zich verzette tegen corruptie en wreedheden onder de Romeinse bezetters. In dat kader sprak hij over Gods koninkrijk op aarde, een samenlevingsvorm waarin alle wezens in vrijheid, vrede en overvloed kunnen bestaan.

Jezus vond dat religie en staat gescheiden moesten blijven en dat tempels zich niet moesten laten corrumperen door geld en macht. Op een dag liep hij een tempel in Jerusalem in en zag dat er binnen commercie en kwakzalverij werd bedreven. Jezus smet de tafels om en hield een woedend betoog tegen de autoriteiten en het tempelbestuur. Het was een bevlogen daad van strijdbaar activisme, waarmee hij onmiskenbaar zijn eigen doodsvonnis tekende. Jezus werd kort daarop gearresteerd, zijn beweging viel uiteen. Verder bleef alles bij min of meer hetzelfde. Niettemin is het verhaal van zijn lijdensweg, dat pas vele jaren later de basis voor het Christendom zou worden, nog steeds beeldend voor hoe wij in deze tijd over succesvol activisme denken.

LOS

Het nut van strijdbaar activisme wordt vaak overschat. Als advocaat maakte ik jarenlang mee dat mensen zeer lovend waren over advocaten die tijdens de zitting geëmotioneerd ‘los’ gingen op de rechter of de wederpartij. Of dat de rechtzoekende steeds wilder om zich heen ging slaan, omdat hij



“De vreedzame’ actievoerders van Kick Out Zwarte Piet konden op minder sympathie rekenen.”

zich blind staarde op zijn vermeende, morele gelijk. De realiteit is dat zij de zaak dan vaak verloren: enerzijds omdat combattant gedrag onnodig weerstand opwekt, waardoor de ander geen zin meer heeft om te luisteren. Anderzijds omdat cruciale details en nuances ondergesneeuwd raken, waardoor de rechter (of de advocaat van de wederpartij) het betoog van de verongelijkte activist eenvoudig naar het land der fabelen kan verwijzen. Vanaf dat moment heb je de zaak verloren en staat de ander ook niet meer open voor een redelijk compromis. De ‘verliezer’ wijt dat aan de rechter, niet aan zijn onbeholpen activisme. Een mooi voorbeeld is het kort geding dat Boerenactiegroep Agractie in 2021 namens veehouders aanspande tegen de actiegroep Dier&Recht, die in het kader van

**“ALS DE LEIDERS AMOREEL
GEDRAG VERTONEN, DOEN
HUN ONDERDANEN DAT OOK”**

een bewustwordingscampagne over het lot van kalfjes in de zuivelindustrie shockerende posters in bushokjes had opgehangen. Dier&Recht had de feiten en het morele gelijk aan haar zijde, maar verloor de zaak. Rutger Bregmans, prominent historicus en dierenrechtenactivist, was woedend. Hij fulmineerde op LinkedIn en in De Correspondent en noemde het oordeel van de rechter een 'historische blunder'. De realiteit is dat de rechter de veehouders terecht in het gelijk had gesteld. Dier&Recht had simpelweg verzaakt om deugdelijk bewijs van haar stellingen te leveren en had zich om die reden vergaloppeerd. Er waren daarna nog twee rechtszaken nodig om het weer recht te breien. Ondertussen consumeerde de consument, die zich niet door posters tot maatschappelijk verantwoord gedrag laat *shamen*, ongestoord verder.

BOEDDHA

Een jaar of 600 voor Christus, trok een ander soort activist door het noorden van India. Siddharta Gautama, die wij nu als de Boeddha kennen, zocht een antwoord op de vraag waarom mensen lijden. Als beoogde erfopvolger van een notabele grootgrondbezitter groeide hij op in weelde. Hij werd van kinds af aan opgeleid in zaken als krijgsmacht, politiek en diplomatie. Rond zijn dertigste deed hij afstand van zijn titels en bezittingen. Hij verliet zijn ouderlijk huis en volgde zeven jaar onderwijs bij verschillende geestelijken. Daarna trok hij ruim veertig jaar rond om zelf spiritueel onderricht te geven.

Boeddha sprak over ethisch (zelf-)leiderschap in een wereld die continu verandert. Hij zag de wereld als een complex systeem waarin mens, maatschappij en milieu continu met elkaar in wisselwerking staan. De mens moet zich beter binnen dit systeem leren handhaven, zodat hij minder schade aan zichzelf of zijn omgeving toebrengt. Hoe hij dat zelf moet aanpakken en anderen daarin meeneemt, is een centraal onderwerp in zijn leerredes. Boeddha begreep dat je dit niet bereikt door de ander te dwingen of te veroordelen. Zeker niet als je zelf onderdeel bent van het probleem, zoals bij klimaatactivisme het geval is. In zijn visie leidt strijd altijd tot meer strijd, omdat activisme dat gedreven wordt door angst of boosheid ertoe leidt dat de activist zich blind staart op zijn eigen belang. Bovendien werkt druk alleen als je sterk genoeg bent om de ander onderdrukt te houden. Het feit dat de ander zwicht betekent immers niet dat hij oprecht overtuigd is of dat er daadwerkelijk een duurzame oplossing wordt bereikt. Wie niet sterk is, moet slim zijn: daarom moet de mens zijn

**"TOPBESTUURDERS ZIJN VOORAL
GEVOELIG VOOR FEEDBACK UIT EEN
KLEINE KRING VAN VERTROUWELINGEN"**



FEMKE DE JONG-STRIKSMASMA

Femke de Jong – Struiksma (1980) is freelance schrijver en (gast)columnist. Eerder was ze jarenlang advocaat, bestuurder en opiniemaker in de verzekeringssector. Info en boekingen: www.notesondharma.com.

geest ontwikkelen en mindfulness beoefenen. Zo leert hij zijn emoties (en zijn onderbuik) beheersen, is hij beter in staat om complexe belangen af te wegen en kan hij vaardiger optreden om zijn doel te bereiken.

Op maatschappelijk niveau zag Boeddha een centrale rol voor machthebbers, die via ethisch leiderschap condities moeten scheppen waarin mensen in harmonie met elkaar en hun omgeving kunnen leven. Als leiders amoreel gedrag vertonen, doen hun onderdanen dat ook. Met als gevolg dat de samenleving afbrokkelt en de natuur wordt vernietigd. Hij verkondigde deze boodschap in een regio die verscheurd werd door rivaliserende koninkrijken, die continu oorlog voerden en zich verder weinig aantrokken van het welzijn van hun onderdanen. Niettemin wist Boeddha overal met tact, netwerk en diplomatie een vertrouwensbasis en een werkbare relatie met autoriteiten te ontwikkelen. Zo kon hij de veiligheid van zijn enorme gevolg waarborgen en had hij het luisterend oor van de zittende macht.

Of dat ook in onze tijd werkt? Bedrijfskundig onderzoek wijst uit dat topbestuurders zelden worden tegengesproken en zich niet gek laten maken door externe protesten. Ze zijn vooral gevoelig zijn voor feedback uit hun *secure base*, een kleine kring van vertrouwelingen. Kijk naar de CEO van Tata Steel, die ondanks jarenlange protesten geen aanleiding zag om van koers te veranderen. Tot hij een SMS kreeg van zijn zus: "Hans, je moet kappen met huillie-huillie gedrag." Daar kan geen wegblokkade tegenop. ■